

Maria FILIPIAK

OPATRZNOŚĆ BOŻA I DZIEJE CZŁOWIEKA
Papieże Jan Paweł II, Benedykt XVI i Franciszek
o interpretacji historii ludzkości jako realizacji Bożego planu zbawienia
Bibliografia wypowiedzi z lat 1978-2023

Wykaz skrótów

IGP – *Insegnamenti di Giovanni Paolo II* [Città del Vaticano]

I (1978) ss. 477	XIV (1991) t. 1, ss. 1983
II (1979) [t. 1], ss. 1729	XIV (1991) t. 2, ss. 1619
II (1979) t. 2, ss. 157	XV (1992) t. 1, ss. 2147
III (1980) t. 1, ss. 1983	XV (1992) t. 2, ss. 1119
III (1980) t. 2, ss. 1869	XVI (1993) t. 1, ss. 1855
IV (1981) t. 1, ss. 1292	XVI (1993) t. 2, ss. 1725
IV (1981) t. 2, ss. 1313	XVII (1994) t. 1, ss. 1367
V (1982) t. 1, ss. 1376	XVII (1994) t. 2, ss. 1281
V (1982) t. 2, ss. 2497	XVIII (1995) t. 1, ss. 2054
V (1982) t. 3, ss. 1751	XVIII (1995) t. 2, ss. 1589
VI (1983) t. 1, ss. 1730	XIX (1996) t. 1, ss. 1798
VI (1983) t. 2, ss. 1496	XIX (1996) t. 2, ss. 1206
VII (1984) t. 1, ss. 2016	XX (1997) t. 1, ss. 1799
VII (1984) t. 2, ss. 1708	XX (1997) t. 2, ss. 1230
VIII (1985) t. 1, ss. 2081	XXI (1998) t. 1, ss. 1669
VIII (1985) t. 2, ss. 1683	XXI (1998) t. 2, ss. 1483
IX (1986) t. 1, ss. 2204	XXII (1999) t. 1, ss. 1660
IX (1986) t. 2, ss. 2242	XXII (1999) t. 2, ss. 1396
X (1987) t. 1, ss. 1482	XXIII (2000) t. 1, ss. 1415
X (1987) t. 2, ss. 2582	XXIII (2000) t. 2, ss. 1463
X (1987) t. 3, ss. 1812	XXIV (2001) t. 1, ss. 1607
XI (1988) t. 1, ss. 1073	XXIV (2001) t. 2, ss. 1376
XI (1988) t. 2, ss. 2625	XXV (2002) t. 2, ss. 1130
XI (1988) t. 3, ss. 1405	XXV (2002) t. 1, ss. 1290
XI (1988) t. 4, ss. 2317	XXVI (2003) t. 1, ss. 1298
XII (1989) t. 1, ss. 1945	XXVI (2003) t. 2, ss. 1205
XII (1989) t. 2, ss. 1783	XXVII (2004) t. 1, ss. 1063
XIII (1990) t. 1, ss. 1885	XXVII (2004) t. 2, ss. 933
XIII (1990) t. 2, ss. 1888	XXVIII (2005), ss. 333

IB – Insegnamenti di Benedetto XVI [Città del Vaticano]

I (2005) ss. 1326	V (2009) t. 1, ss. 1439
II (2006) t. 1, ss. 1008	V (2009) t. 2, ss. 980
II (2006) t. 2, ss. 1065	VI (2010) t. 1, ss. 1166
III(2007) t. 1, ss. 1405	VI (2010) t. 2, ss. 1390
III(2007) t. 2, ss. 1065	VII (2011) t. 1, ss. 1072
IV(2008) t. 1, ss. 1280	VIII (2012) t. 1, ss. 960
IV(2008) t. 2, ss. 1099	VIII (2012) t. 2, ss. 952
IX(2013), ss. 336	

IF – Insegnamenti di Francesco [Città del Vaticano]

- I (2013) t. 1, ss. 592
 I(2013) t. 2, ss. 983
 II(2014) t. 1, ss. 938
 II(2014) t. 2, ss. 949

- NP I – Jan Paweł II, *Nauczanie papieskie*, I (1978), Poznań–Warszawa 1987, ss. 220
 NP II, 1 – Jan Paweł II, *Nauczanie papieskie*, II (1979) t. 1, Poznań 1990, ss. 793
 NP II, 2 – Jan Paweł II, *Nauczanie papieskie*, II (1979) t. 2, Poznań 1992, ss. 753
 NP III, 1 – Jan Paweł II, *Nauczanie papieskie*, III (1980) t. 1, Poznań–Warszawa 1985, ss. 875
 NP III, 2 – Jan Paweł II, *Nauczanie papieskie*, III (1980) t. 2, Poznań–Warszawa 1986, ss. 924
 NP IV, 1 – Jan Paweł II, *Nauczanie papieskie*, IV (1981) t. 1, Poznań 1989, ss. 611
 NP IV, 2 – Jan Paweł II, *Nauczanie papieskie*, IV (1981) t. 2, Poznań 1989, ss. 572
 NP V, 1 – Jan Paweł II, *Nauczanie papieskie*, V (1982) t. 1, Poznań 1993, ss. 877
 NP V, 2 – Jan Paweł II, *Nauczanie papieskie*, V (1982) t. 2, Poznań 1996, ss. 1004
 NP VI, 1 – Jan Paweł II, *Nauczanie papieskie*, VI (1983) t. 1, Poznań 1998, ss. 852
 NP VI, 2 – Jan Paweł II, *Nauczanie papieskie*, VI (1983) t. 2, Poznań 1999, ss. 686
 NP VII, 1 – Jan Paweł II, *Nauczanie papieskie*, VII (1984) t. 1, Poznań 2001, ss. 924
 NP VII, 2 – Jan Paweł II, *Nauczanie papieskie*, VII (1984) t. 2, Poznań 2002, ss. 827
 NP VIII, 1 – Jan Paweł II, *Nauczanie papieskie*, VIII (1985) t. 1, Poznań 2003, ss. 1076
 NP VIII, 2 – Jan Paweł II, *Nauczanie papieskie*, VIII (1985) t. 2, Poznań 2004, ss. 856
 NP IX – Jan Paweł II, *Nauczanie papieskie*, IX (1986) t. 1, Poznań 2005, ss. 999

JAN PAWEŁ II

1978

1. *Maryja – decydującym momentem w historii zbawienia* (Homilia wygłoszona w bazylice Santa Maria Maggiore, 8 XII), NP I, s. 141-143; toż: *Maria, momento decisivo nella storia della salvezza*, IGP I, s. 310-314.

1979

2. *Nieznajomość Chrystusa jest wielką tragedią historii* (Przemówienie do pracowników drukarni Poliglota, 30 III), NP II, 1, s. 306-308; toż: *Il Cristo sconosciuto è la grande tragedia della storia*, IGP II, 1, s. 738-742.

3. *Chrześcijańska uniwersalność Rzymu w historii człowieka* (Audienca generalna, 25 IV), NP II, 1, s. 409-413; toż: *L'universalità cristiana di Roma nella storia dell'uomo*, IGP II, 1, s. 971-974.

4. *Nie można usunąć Chrystusa z historii człowieka* (Przemówienie do Polaków, Warszawa, 2 VI), NP II, 1, s. 598-601; toż: *Non si può escludere Cristo dalla storia dell'uomo*, IGP II, 1, s. 1385-1391.

5. *Znaczenie katechezy w historii Kościoła* (Gniezno, 3 VI), NP II, 1, s. 604-606.

6. *Historyczny związek Kościoła i uniwersytetu* (Przemówienie do profesorów Katolickiego Uniwersytetu Ameryki, Waszyngton, 7 X), NP II, 2, s. 341-344; toż: *Il legame con la verità spiega il rapporto storico tra Chiesa e Università*, IGP II, 2, s. 685-691.

7. *W Maryi rozpoczyna się historyczna misja Syna w Duchu Świętym* (Homilia podczas Mszy św. w Pompei, 21 X), NP II, 2, s. 405-408; toż: *In Maria si inizia, storicamente la missione del Figlio nello Spirito Santo*, IGP II, 2, s. 813-819.

8. *Małżeństwo jest przypomnieniem, urzeczywistnieniem się i zapowiedzią historii przymierza między Bogiem a jego ludem* (Przemówienie do międzynarodowych grup studyjnych, 3 XI), NP II, 2, s. 497-500; toż: *Il matrimonio è memoria, attuazione e profezia della storia dell'alleanza tra Dio e il suo popolo*, IGP II, 2, s. 1030-1035.

1980

9. *Pierwotna niewinność i historyczny stan człowieka* (Audienca generalna, 13 II), NP III, 1, s. 150-152; toż: *L'innocenza originaria e lo stato storico dell'uomo*, IGP III, 1, s. 378-381.

10. *Obecność chrześcijaństwa w historii Polski* (Przemówienie do międzynarodowego zespołu historyków, 17 IV), NP III, 1, s. 393; toż: *La fondamentale presenza del cristianesimo nella storia della Polonia*, IGP III, 1, s. 937-938.

11. *Historia zbawienia rozpoczyna się od każdego człowieka* (Homilia podczas Mszy św., lotnisko Le Bourget, Paryż, 1 VI), NP III, 1, s. 700-704; toż: *La storia della salvezza conosce con ogni uomo un nuovo inizio*, IGP III, 1, s. 1585-1593.

12. *Szczególna rola Najświętszej Maryi Panny w dziejach ewangelizacji* (Orędzie do III Krajowego Kongresu Maryjnego w Argentynie, 11 X), NP III, 2, s. 456-457; toż: *Il ruolo unico della Vergine Maria nella storia dell'evangelizzazione*, IGP III, 2, s. 839-841.

1981

13. *Pamięć o przeszłości oznacza zaangażowanie w przyszłość* (Przemówienie przy pomniku pokoju, Hiroszima, 25 II), NP IV, 1, s. 260-263; toż: *Ricordare il passato è impegnarsi per il futuro*, IGP IV, 1, s. 532-537.

14. *Wspólne korzenie chrześcijańskie narodów Europy* (Przemówienie do uczestników kolokwium, 6 XI), NP IV, 2, s. 246-248; toż: *Cristo per salvare l'Europa e il mondo da ulteriori catastrofi*, IGP IV, 2, s. 566-571.

15. *Dziedzictwo i posłannictwo* (Przemówienie do uczestników kongresu „Kryzys Zachodu i posłannictwo duchowe Europy”, 12 XI), NP IV, 2, s. 263-265; toż: *L'importanza dell'eredità spirituale dell'Europa per il suo avvenire*, IGP IV, 2, s. 610-613.

1982

16. *Coimbra to świętość i piękno, historia i życie* (Przemówienie powitalne, Coimbra, 15 V), NP V, 1, s. 735-; toż: *Coimbra è santità e bellezza, storia e vita*, IGP V, 2, s. 1686-1689.

17. *Ten moment naszej historii ukazuje nagłą potrzebę pojednania* (Przemówienie na lotnisku, Gatwick (Wielka Brytania) 28 V), NP V, 1, s. 820; toż *Questo momento della nostra storia rivela un urgente necessità di riconciliazione*, IGP V, 2, s. 1892-1894.

1983

18. *Możemy ująć w ręce ster naszej historii* (Przemówienie do biskupów Ameryki Środkowej, 2 III), NP VI, 1, s. 247-252; toż: *La parola viva del Vangelo sia seme fecondo nella buona terra dei vostri popoli*, IGP VI, 1, s. 526-534.

19. *W znaku Krzyża rozważaliśmy historię i misję Europy* (Przemówienie pożegnalne, Wiedeń, 13 IX), ORpol. 4(1983) nr 9, s. 21; toż: *Nel segno della croce abbiamo meditato l'Europa*, IGP VI, 2, s. 544-545.

1984

20. *W solidarności przyszłość człowieka: nowa cywilizacja albo będzie cywilizacją miłości, albo jej wcale nie będzie* (Przemówienie do młodzieży, Viterbo, 27 V), NP VII, 1, s. 707-709; toż: *Nella solidarietà il futuro dell'uomo: la nuova civiltà fondata sull'amore o non sarà*, IGP VII, 1, s. 1547-1552.

21. *Historia, dzień dzisiejszy i misja dziejowa Szwajcarii* (Spotkanie z Radą Federalną, 14 VI), NP VII, 1, s. 801-804; toż: *La Svizzera è chiamata ad operare per il bene comune dell'umanità*, IGP VII, 1, s. 1752-1757.

1985

22. *Solidarność – podstawowe słowo w historii robotniczej* (Przemówienie do świata pracy, Bruksela, 19 V), NP VIII, 1, s. 786-792; toż: *Solidarietà, giustizia e partecipazione sono valori fondamentali per una nuova società*, IGP VIII, 1, s. 1526-1538.

23. *Adwent oznacza przyjście Odkupiciela w historii człowieka, od początku do końca* (Homilia podczas Mszy św., Rzym, parafia św. Hieronima, 1 XII), NP VIII, 2, s. 719-722; toż: *Avvento significa venuta del Redentore nella storia dell'uomo, dall'inizio alla fine*, IGP VIII, 2, s. 1400-1405.

24. *Uczynmy swoim adwentowe wołanie: Niech przyjdzie Ten, który wnosi sprawiedliwość Bożą w historię ludzką* (Homilia podczas Mszy św. dla środowisk uniwersyteckich

Rzymu, 12 XII), NP VIII, 2, s. 765-769; toż: *Facciamo nostro il grido d'avvento: venga colui che porta la giustizia di Dio nella storia umana*, IGP VIII, 2, s. 1496-1503.

25. *Historyczne wydarzenie Bożego Narodzenia w cierpieniu staje się bardziej konkretną rzeczywistością zbawczą* (Przemówienie do chorych przebywających w IDI, 21 XII), NP VIII, 2, s. 808-810; toż: *Nella sofferenza l'evento storico del Natale si fa più concreta realtà salvifica*, IGP VIII, 2, s. 1571-1572.

1986

26. *Maryja w historii Kościoła w Indiach* (Rozważanie przed modlitwą „Anioł Pański”, 9 II), ORpol. 7(1986) nr 2, s. 27; toż: *La storia della Chiesa in India è segnata dalla devozione a Maria*, IGP IX, 1, s. 400-402.

27. *Opatrzność Boża a historyczne uwarunkowania człowieka w świetle Soboru Watykańskiego II* (Audiencja generalna, 18 VI), NP IX, 1, s. 913-919; toż: *La Divina Provvidenza e la condizione storica dell'uomo d'oggi alla luce del Concilio Vaticano II*, IGP IX, 1, s. 1841-1850.

28. *Historia i ewolucja świata a historia Zbawienia* (Audiencja generalna, 25 VI), NP IX, 1, s. 952-957; toż: *La Divina Provvidenza e la crescita del Regno di Dio*, IGP IX, 1, s. 1915-1925.

29. *Pierwszy grzech w dziejach człowieka: peccatum originale* (Audiencja generalna, 10 IX), ORpol. 7(1986) nr 9, s. 14-15; toż: *Il primo peccato nella storia dell'uomo: „Peccatum originale”*, IGP IX, 2, s. 584-594.

30. *Powszechność grzechu w dziejach człowieka* (Audiencja generalna, 17 IX), ORpol. 7(1986) nr 9, s. 15; toż: *L'universalità del peccato nella storia dell'uomo*, IGP IX, 2, s. 628-639.

1987

31. *Un'enciclica evangelica su un vero dramma della storia: il progresso di molti, la miseria dei più* [Encyklika ewangeliczna na temat prawdziwego dramatu historii: postęp wielu, ubóstwo większości] (Przemówienie podczas uroczystości XX-lecia *Populorum progressio* papieża Pawła VI, 24 III), IGP X, 1, s. 669-677.

32. *Rozwój Kościoła zależy nie tylko od warunków historycznych i politycznych* (Przemówienie do uczestników V Synodu Biskupów Ukraińskiego Kościoła Katolickiego, 29 IX), ORpol. 8(1987) nr 9-10, s. 6-7; toż: *È un diritto incontestabile onorare pubblicamente Dio*, IGP X, 3, s. 759-764.

1988

33. *Lourdes jest znakiem działania Maryi w naszych dziejach* (Homilia podczas Mszy św. dla chorych, 11 II), ORpol. 9(1988) nr 2, s. 24; toż: *Lourdes è un segno speciale dell'azione di Maria nella storia*, IGP XI, 1, s. 408-412.

34. *W Chrystusie Królestwo Boże uobecniło się w dziejach człowieka* (Audienca generalna, 27 IV), ORpol. 9(1988) nr 3-4, s. 19-20; toż: „È giunto a voi il Regno di Dio”, IGP XI, 1, s. 1043-1055.

35. „*L'amore alla Chiesa e a Maria: due costanti della vostra storia*” [Miłość do Kościoła i do Maryi: dwa filary waszej historii] (Przemówienie do ludu Nepi, 1 V), IGP XI, 2, s. 1106-1108.

1989

36. *Pięćdziesiątnica – uobecnienie Chrystusowego królestwa w ludzkich dziejach* (Audienca generalna, 22 XI), ORpol. 10(1989) nr 10-11, s. 22; toż: *Pentecoste e presenza nella storia umana dell'unico regno di Gesù Cristo*, IGP XII, 2, s. 1317-1327.

1990

37. *Wieczernik dziejów już nie jest zamknięty* (Homilia podczas Mszy św., Praga, 21 IV), ORpol. 11(1990) nr 5, s. 20-21; toż: *Il cenacolo della storia della Chiesa non è più chiuso*, IGP XIII, 1, s. 960-964.

38. *Pięciu błogosławionych na zawsze wpisanych w dzieje ewangelizacji Meksyku* (Homilia podczas Mszy św. beatyfikacyjnej ks. José Marii de Yermo y Parres, Cristóbal, Antonia, Juana i Juana Diego, 6 V), ORpol. 11(1990) nr 5, s. 16-17, 32; toż: *Questi figli della Chiesa sono scritti in modo indelebile nella grande epopea dell'evangelizzazione del Messico*, IGP XIII, 1, s. 1124-1132.

39. *Kiedy bieg historii przybliżył godzinę prawdy* (Homilia podczas Mszy św., Xico de Chalco (Meksyk), 7 V), ORpol. 11(1990) nr 6, s. 5-6; toż: *Di fronte alla povertà di migliaia di fratelli non si può vivere e dormire tranquilli*, IGP XIII, 1, s. 1134-1142.

1991

40. *Byśmy szukali pojednania i przyjaźni pomimo zła, którego wiele było w naszych dziejach* (Przemówienie do przedstawicieli wspólnoty żydowskiej, 9 VI), ORpol. 12(1991) nr 6, s. 31-32; toż: *O giunto il tempo di attuare e di mettere in pratica il magistero della Chiesa sui rapporti con gli ebrei*, IGP XIV, 1, s. 1616-1619.

41. *Maryja – postać wyjątkowa w historii zbawienia* (Rozważanie przed modlitwą „Anioł Pański”, 8 XII), AP5, s. 23-24; toż: „*Illumina, guida, salva l'umanità redenta da Cristo*”, IGP XIV, 2, s. 1340-1342.

1992

42. *Historyczny wymiar i eschatologiczna perspektywa oblubieńczej więzi Kościoła z Chrystusem* (Audienca generalna, 8 I), ORpol. 13(1992) nr 2, s. 37-38; toż: *Dimensione storica e proiezione escatologica dell'unione sponsale della Chiesa con Cristo*, IGP XV, 1, s. 33-36.

43. *Obecność Maryi w dziejach ewangelizacji Ameryki* (Rozważanie przed modlitwą „Anioł Pański”, 11 X), ORpol. 13(1992) nr 12, s. 16; toż: *L'arrivo del Vangelo di Cristo nelle Americhe porta il sigillo della Vergine Maria*, IGP XV, 2, s. 290-292.

44. *Krytyczny moment w dziejach polskich sumień* (Audiencja wigilijna dla Polaków, 24 XII), ORpol. 14(1993) nr 2, s. 30-31; toż: *Non è giusto lasciare fuori dalla porta la vita che nasce*, IGP XV, 2, s. 997-1000.

1993

45. *Una Chiesa unita e affidata a Maria procede più speditamente sulle strade della storia* [Kościół zjednoczony i powierzony Maryi, postępuje szybciej na drogach historii] (Przemówienie do duchowieństwa, Macerata, 19 VI), IGP XVI, 1, s. 1585-1589.

46. *Tajemnica odkupienia w dziejach narodów* (Rozważanie przed modlitwą „Anioł Pański”, Castel Gandolfo, 12 IX), ORpol. 14(1993) nr 12, s. 45; toż: *La pace tra i popoli, la pace dei cuori*, IGP XVI, 2, s. 751.

1994

47. *Bądźcie godni waszego dziedzictwa wiary i kultury* (Przemówienie na inauguracji nowenny modlitw za Italię i z Italią, 15 III), ORpol. 15(1994) nr 5, s. 29-32; toż: *La grande preghiera per l'Italia e con l'Italia*, IGP XVII, 1, s. 703-710.

1995

48. *Najświętszy Pielgrzym dziejów człowieka* (Homilia podczas Mszy św. w Niedzielę Palmową, 9 IV), ORpol. 16(1995) nr 6, s. 45-46; toż: *Un grande „sì” alla vita*, IGP XVIII, 1, s. 950-954.

1996

49. *Wydarzenie doniosłe dla historii całego narodu* (Audiencja generalna po podróży do Słowenii, Watykan, 22 V), ORpol. 17(1996) nr 7-8, s. 18-19; toż: *Nel cenacolo della Chiesa che è in Slovenia per un rinnovato slancio missionario*, IGP XIX, 1, s. 1309-1318.

1997

50. *Miłość tajemnicą historii zbawienia* (Przesłanie do kardynałów i biskupów, przyjaciół ruchu „Focolari”, 6 II), ORpol. 18(1997) nr 4-5, s. 8; toż: *Ecumenismo e dialogo interreligioso nella luce dell'amore divino*, IGP XX, 1, s. 246-249.

51. *Chrystus w dziejach poprzedzającej Go ludzkości* (Audiencja generalna, 3 XII), ORpol. 19(1998) nr 3, s. 57-58; toż: *Cristo nella storia dell'umanità che l'ha preceduto*, IGP XX, 2, s. 910-917.

1998

52. *Zbawienie dokonuje się w historii* (Audiencja generalna, 11 III), ORpol. 19(1998) nr 7, s. 41-42; toż: *La salvezza attuata nella storia*, XXI, 1, s. 505-513.

1999

53. *Jezus Chrystus jest panem czasu i dziejów* (Homilia podczas Mszy św. w Niedzielę Palmową i obchody Światowego Dnia Młodzieży, 28 III), ORpol. 20(1999) nr 5-6, s. 15-16; toż: „*Giovani, amici miei, alla vigilia del nuovo millennio, questa è la vostra ora*”, IGP XXII, 1, s. 646-649.

54. *Otwiera się nowa karta waszych dziejów* (Przemówienie podczas spotkania z członkami Konferencji Episkopatu Rumunii, 7 V), ORpol. 20(1999) nr 7, s. 13-15; toż: *La Chiesa Cattolica è invitata a raccogliere la memoria dei suoi Martiri per seguirne la testimonianza di fedeltà e dedizione al Signore*, IGP XXII, 1, s. 916-923.

55. *Wymowny znak Bożego działania w historii* (Audiencja generalna, 12 V), ORpol. 20(1999) nr 7, s. 7-8; toż: „*Onore a te, Chiesa di Dio che sei in Romania! Hai molto sofferto per la verità, e la verità ti ha reso libera*”, IGP XXII, 1, s. 963-972.

56. *List O pielgrzymowaniu do miejsc związanych z historią zbawienia* (29 VI), Città del Vaticano 1999; toż: *Il significato del pellegrinaggio ai luoghi legati alla storia della salvezza*, IGP XXII, 1, s. 1501-1512.

57. *Chrystus prawdziwą nadzieją człowieka i historii* (Homilia na rozpoczęcie Synodu poświęconego Europie, 1 X), ORpol. 20(1999) nr 12, s. 22-23, p. 6; toż: „*Europa del terzo millennio, non rassegnarti a modi di pensare e di vivere che non hanno futuro*”, IGP XXII, 2, s. 535-540.

2000

58. *Chwała Trójcy Świętej w dziejach* (Audiencja generalna, 9 II), ORpol. 21(2000) nr 7-8, s. 43-44; toż: *La gloria della Trinità nella storia*, IGP XXIII, 1, s. 156-159.

2001

59. *Zachowujcie ciągłość dziejów waszego narodu i jego wiary* (Homilia podczas Mszy św. w Bazylice Watykańskiej, 18 II), ORpol. 22(2001) nr 4, s. 25-26; toż: „*Attendo con ansia il giorno in cui mi sarà dato di baciare la vostra amata terra intrisa del sangue di tanti martiri*”, IGP XXIV, 1, s. 410-414.

2002

60. *Tylko ludzie nowi mogą odnowić historię* (Przemówienie do studentów, 2 III), ORpol. 23(2002) nr 5, s. 34-35; toż: „*Solo uomini e donne nuovi possono rinnovare la storia*”, IGP XXV, 1, s. 296-298.

61. *W tajemnicy paschalnej zawiera się sens ludzkich dziejów* (Audiencja generalna, 27 III), ORpol. 23(2002) nr 5, s. 17; toż: *Verso un'umanità nuova redenta da Cristo, morto e risorto per noi*, IGP XXV, 1, s. 447-452.

2003

62. *Europo, nie zapominaj swojej historii!* (Homilia podczas Nieszporów, 28 VI), ORpol. 24(2003) nr 10, s. 44-45; toż: *„Europa, non dimenticare la tua storia!*, IGP XXVI, 1, s. 1088-1090.

63. *Pamięć historyczna jest niezbędna* (Przemówienie podczas spotkania z uczestnikami sympozjum „Uniwersytet i Kościół w Europie”, Castel Gandolfo, 19 VII), ORpol. 24(2003) nr 11-12, s. 26; toż: *„È indispensabile la memoria storica per fondare la prospettiva culturale dell'Europa di oggi e di domani”*, IGP XXVI, 2, s. 63-66.

2004

64. *Historyczne spotkanie* (Rozważanie przed modlitwą „Anioł Pański”, 27 VI), ORpol. 25(2004) nr 10, s. 48; toż: *Il ricordo dell'abbraccio tra Paolo VI e Atenagora I favorisca un rinnovato impegno di comunione tra cattolici e ortodossi*, IGP XXVII, 1, s. 857-859.

BENEDYKT XVI

2005

1. *Chcemy być Kościołem otwartym na przyszłość* (Przemówienie podczas spotkania z niemieckimi biskupami, 21 VIII), ORpol. 26(2005) nr 10, s. 29-32.

2006

2. *Muzyka może nas prowadzić do modlitwy* (Przemówienie na zakończenie koncertu Kwartetu Filharmoników Berlińskich, 18 XI), ORpol 28(2007) nr 3, s. 21; toż: *„La storia del mondo è una meravigliosa sinfonia che Dio ha composto e la cui esecuzione Egli stesso dirige”*, IB II, 2, s. 641-643.

3. *Il linguaggio della storia dell'arte e della musica accompagna la nostra lode al Re dell'Universo* [Język historii sztuki i muzyki towarzyszy naszemu wychwalaniu Króla Wszechświata] (List do kardynała Andrea Cordero Lanza di Montezemolo, archiprezbitera Bazyliki św. Pawła za Murami, 25 XI), IB II, 2, s. 683-684.

2007

4. *Światło Maryi rzuca blask na dzieje całej ludzkości* (Rozważanie przed modlitwą „Anioł Pański”, 15 VIII), ORpol. 28(2007) nr 10-11, s. 48-49; toż: *La luce dell'Assunta sulla nostra vita e sulla storia dell'intera umanità*, IB III, 2, s. 136-139.

2008

5. *Pamięć historyczna pomaga budować przyszłość* (Przemówienie do Papieskiego Komitetu Nauk Historycznych, 7 III), ORpol. 29(2008) nr 4, s. 32-33; toż: *Una società che dimentica il passato è più esposta alla manipolazione ideologica*, IB IV, 1, s. 374-376.

6. „*Magnificat*” jest najgłębszą interpretacją dziejów (Przemówienie podczas nabożeństwa na zakończenie miesiąca maryjnego, 31 V), ORpol. 29(2008) nr 7-8, s. 16-17; toż: *Il Magnificat è la più vera interpretazione della storia*, IB IV, 1, s. 931-933.

7. *Egzegeza nie tylko historyczna, ale i teologiczna* (Wystąpienie podczas XIV kongregacji XII Zwyczajnego Zgromadzenia Ogólnego Synodu Biskupów, 14 X), ORpol. 29(2008) nr 12, s. 34-35; toż: *Esegesi non solo storica ma teologica per il futuro della fede*, IB IV, 2, s. 492-494.

2009

8. *Decydujące i wytrwałe działanie kobiet w historii* (Przemówienie podczas spotkania z katolickimi stowarzyszeniami kobiet, 22 III), ORpol. 30(2009) nr 6, s. 43-46.

9. *Światło zmartwychwstałego Chrystusa przenika w nocie dziejów* (Wigilia Paschalna, 11 IV), ORpol. 30(2009) nr 6, s. 25-27; toż: *La luce di Cristo nel disorientamento del nostro tempo*, IB V, 1, s. 595-600.

10. *Historia mozolnej wędrówki Boga z grzeszną ludzkością* (Rozważanie przed modlitwą „Anioł Pański”, 17 V), ORpol. 30(2009) nr 7-8, s. 60; toż: *Il dialogo tra le religioni apre il mondo alla giustizia e alla pace*, IB V, 1, 854-858.

2010

11. *Nadzieja złożona w Bogu, który wszedł w historię człowieka* (Rozważanie przed modlitwą „Anioł Pański”, 3 I), ORpol. 31(2010) nr 3-4, s. 40.

12. *Miłość jest istotą Boga, sensem stworzenia i historii* (Rozważanie przed modlitwą „Anioł Pański”, 31 I), ORpol. 31(2010) nr 3-4, s. 43-44; toż: *La carità è „il distintivo del cristiano”*, IB VI, 1, s. 138-143.

2011

13. *W kwestii zła w człowieku i historii ostatnie słowo należy do Boga* (Przemówienie do uczestników kursu dla spowiedników, 25 III), ORpol. 32(2011) nr 5, s. 23-24; toż: *L'ultima parola sul male è della misericordia di Dio*, IB VII, 1, s. 378-381.

14. *Historia dobroci Boga od stworzenia do zbawienia (Psalm 136)* (Audiencja generalna, 19 X), ORpol. 33(2012) nr 1, s. 38-41.

2012

15. *Jezus wszedł na zawsze w historię ludzką i wciąż w niej żyje* (Przesłanie na międzynarodowy kongres na temat „Jezus nasz współczesny”, 9 II), ORpol. 33(2012) nr 4, s. 22-23; toż: *Gesù spezza la solitudine dell'uomo*, IB VIII, 1, s. 163-165.

FRANCISZEK

2013

1. *W historii miłości* (Homilia w Domu św. Marty, 24 IV), ORpol. 34(2013) nr 6, s. 28-29.

2. *Chrystus jest centrum stworzenia, ludu, historii* (Homilia podczas Mszy św. na zakończenie Roku Wiary, 24 XI), ORpol. 35(2014) nr 1, s. 21-22; toż: *Messa per la chiusura dell'Anno della Fede*, IF I, 2, s. 533-536.

2014

3. *Pamiętajmy o naszej historii* (Homilia podczas nieszporów w kościele Najświętszego Imienia Jezus, 27 IX), ORpol. 35(2014) nr 10, s. 36-38.

4. *Chrystus jest centrum stworzenia, ludu, historii* (Homilia podczas Mszy św. na zakończenie Roku Wiary, 24 XI), ORpol. 35(2014) nr 1, s. 21-22.

2015

5. *W hymnie „Te Deum” przemierzamy na nowo historie zbawienia* (Przemówienie podczas Nieszporów na zakończenie 2015 r.), ORpol. 37(2016) nr 1, s. 17-18.

6. *Historia grzechu i łaski* (Homilia podczas Mszy św. w Domu św. Marty, 30 IV), w: Franciszek, *Bóg szuka nas na marginesie. Słowa z Domu świętej Marty*, Znak, Kraków 2017, s. 454-455.

2016

7. *Piszcie „pierwszą wersję historii”* (Przemówienie do dziennikarzy i pracowników środków przekazu, 22 IX), ORpol. 37(2016) nr 10, s. 51-53.

8. *Łaska pamięci* (Homilia podczas Mszy św. koncelebrowanej z kardynałami w dniu 80. urodzin Papieża, 17 XII), ORpol. 38(2017) nr 1, s. 25-26.

2017

9. *Tęsknota za korzeniami* (Homilia podczas Mszy św. w Domu św. Marty, 5 X), ORpol. 38(2017) nr 11, s. 48-50.

2018

10. *Dwie historie biblijne* (Homilia podczas Mszy św. w Domu św. Marty (streszczenie), 8 II), ORpol. 39(2018) nr 3-4, s. 52-54.

11. *Czujemy się solidarni z ludnością i historią Litwy* (Homilia podczas Mszy św. w parku Sântakos w Kownie, 23 IX), ORpol. 39(2018) nr 10, s. 22-23.

2019

12. *Pamięć, nadzieja, bliskość* (Homilia podczas Mszy św., Camerino, 16 VI), ORpol. 40(2019) nr 7-8, s. 38-40.

2020

13. *Potrzebujemy mądrości, by opowiadać historie piękne, prawdziwe i dobre* (Oreddie na 54. Dzień Środków Społecznego Przekazu, 24 I), ORpol. 41(2020) nr 1, s. 4-7.

2021

14. *Prawdziwe spotkanie z Panem pozostaje na zawsze w pamięci* (Rozważanie przed modlitwą „Anioł Pański”, 17 I), ORpol. 42(2021) nr 2, s. 31-32.

2022

15. *Przez wcielenia Pan pragnie dzielić z nami życie* (Rozważanie przed modlitwą „Anioł Pański”, 2 I), ORpol. 43(2022) nr 2, s. 36-37.

2023

16. *Pan przychodzi, kiedy się Go głosi* (Rozważanie przed modlitwą „Regina Caeli”, 10 IV), ORpol. 44(2023) nr 5, s. 18-19.

17. *Świadkowie – św. Paweł (1)* (Audycja generalna, 29 III), ORpol. 44(2023) nr 5, s. 33-34.

18. *Świadkowie – św. Paweł (2)* (Audycja generalna, 12 IV), ORpol. 44(2023) nr 5, s. 38-39.